

Керівні принципи № 14
для кращого виконання наявних Рекомендацій
щодо медіації в сімейних справах
і щодо медіації в цивільних справах

*Ухвалено Європейською комісією
з ефективності правосуддя 7 грудня 2007 р.*

Вступ

1. На Третьому саміті Ради Європи (Варшава, травень 2005 р.) глави держав і урядів вирішили "сповна використовувати потенціал Ради Європи у виробленні стандартів" і "сприяти виконанню та подальшій розробці правових договорів Організації та механізмів співробітництва в сфері права". Було також прийнято рішення "допомагати державам-членам у справедливому і швидкому відправленні правосуддя та у розробці альтернативних методів розв'язання спорів".

2. У світлі цих рішень Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП — СЕРЕЈ), в Статуті якої однією з цілей визначено "сприяння кращій реалізації міжнародних правових договорів Ради Європи стосовно ефективності та справедливості судочинства", включила до своїх пріоритетних завдань новий вид діяльності, покликаний уможливити ефективну імплементацію договорів Ради Європи та стандартів, які стосуються альтернативного розв'язання спорів.

3. Відтак, робоча група з питань медіації (СЕРЕЈ-GT-MED)¹ була утворена для збільшення в державах-членах впливу дотичних Рекомендацій Комітету Міністрів, зокрема

- Рекомендація Rec (98) 1 щодо медіації в сімейних справах,
 - Рекомендація Rec (2002) 10 щодо медіації в цивільних справах,
 - Рекомендація Rec (99) 19 щодо медіації в кримінальних справах,
 - Рекомендація Rec (2001) 9 щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами—приватними особами,
- і для пропонування конкретних заходів сприяння ефективній реалізації зазначених Рекомендацій, що поліпшить імплементацію викладених у них принципів медіації.

4. Цей документ стосується Рекомендацій Rec (98) 1 щодо медіації в сімейних справах і Rec (2002) 10 щодо медіації в цивільних справах. Дві інші Рекомендації, які стосуються медіації в кримінальних справах і альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами—приватними особами, потребують окремого вивчення і досліджуються в окремих документах.

5. На першому засіданні робочої групи (Страсбург, 8—10 березня 2006 р.) було розроблено анкету для визначення рівня обізнаності щодо зазначеної Рекомендації в державах-членах і відповідності запровадження медіації в цих країнах тим принципам, які викладені в Рекомендації. Анкету було розіслано в 16 показових держав.

6. Від держав-членів і осіб, які безпосередньо займаються медіацією, до робочої групи надійшли 52 відповіді, котрі надалі були підсумовані в доповіді наукового експерта Жюльєна Люїєра (Франція).

¹ До складу робочої групи СЕРЕЈ-GT-MED увійшли Ніна Бететто (Словенія), Івана Борзова (Чехія), Петер Ешвайлер (Німеччина), Марія да Консейшао Олівейра (Португалія), Рімантас Сімайтіс (Латвія, голова робочої групи), Джеремі Тегг (Велика Британія) і Анна Вергенс (Швеція).

7. Як того слід було очікувати, держави-члени значно відмінні одна від одної в плані розвитку медіації в цивільних і сімейних справах, передусім в силу наявності таких перешкод, як

- відсутність інформації про медіацію,
- відносно висока вартість медіації для сторін і випадки фінансової нерівності сторін,
- розбіжності в підготовці та кваліфікації медіаторів і
- розбіжності в сферах застосування медіації та гарантіях конфіденційності.

8. З огляду на ці перешкоди робоча група розробила наступні керівні принципи, які не мають зобов'язального характеру, але мають допомогти державам-учасникам в реалізації Рекомендацій щодо медіації в сімейних справах і щодо медіації в цивільних справах.

9. При розробці цих керівних принципів робоча група взяла до уваги дотичні до медіації напрацювання Комісії ООН з питань міжнародного права (UNCITRAL), Європейського Союзу та інших організацій.

1. НАЯВНІСТЬ

10. В цілях забезпечення широкої та рівної доступності медіаційних послуг слід вживати заходів із заохочення і запровадження ефективних моделей медіації на якомога великих територіях.

Підтримка державами-учасниками проектів з медіації

11. Державам-учасникам належить визнати корисність моделей медіації та сприяти реалізації як вже наявних, так і нових подібних моделей шляхом надання фінансової та іншої підтримки. У випадках, коли в державах налагоджено успішні медіаційні програми, таким державам варто поширювати доступність медіації шляхом забезпечення належного інформування, навчання і нагляду.

1.2. Роль суддів

12. Судді відіграють важливу роль у розвитку медіації. Вони мають бути у змозі надавати інформацію, проводити спеціальні інформаційні заходи з питань медіації та, коли це є можливим, пропонувати сторонам скористатися медіацією і/або передавати справи на медіацію. Відтак важливо забезпечити доступність послуг медіації або шляхом запровадження програм чи моделей медіації при судах, або відсиленням сторін до списків тих, хто надає медіаційні послуги.

1.3. Роль адвокатів

13. До кодексів професійної поведінки адвокатів мають увійти обов'язок або рекомендація щодо розгляду доцільності, коли це можливо, альтернативного розв'язання спору, включаючи медіацію, перед зверненням до суду, а також щодо надання дотичної інформації та порад їхнім клієнтам.

14. Адвокатським колегіям і правничим об'єднанням належить мати списки тих, хто надає послуги медіації, і розповсюджувати їх серед адвокатів.

1.4. Якість моделей медіації

15. Важливо, щоби держави-члени проводили регулярний моніторинг наявних моделей систем медіації та здійснюваних пілотних проектів, а також організували проведення зовнішніх незалежних оцінювань таких проектів. Слід розробити деякі спільні критерії, включаючи критерії кількісної та якісної оцінки, які дозволять порівнювати якість різних моделей медіації.

1.5. Конфіденційність

16. Принцип конфіденційності є вкрай важливим для забезпечення довіри сторін до процесу медіації та його результату. Відтак, треба чітко визначати обсяги інформації, яка не підлягає розголошенню, на всіх етапах процесу медіації та по її закінченні. Держави на власний розсуд відповідно до національних правових традицій і

практики визначають, чи межі конфіденційності мають бути окреслені в законодавстві, чи то в укладеній угоді, чи в обидва ці способи.

17. У випадках, коли межі конфіденційності визначаються в угоді, в ній має бути чітко зазначено, які факти можуть бути відкриті третім сторонам по завершенні медіації.

18. Медіатор має дотримуватися конфіденційності на всіх етапах процесу медіації та по її закінченні. Всі можливі винятки з цього правила (наприклад, коли медіатор змушений свідчити по фактах злочину, які стали йому відомими під час медіації, або коли участь медіатора в судовому процесі в якості свідка потрібна в найкращих інтересах дитини, або для відвернення шкоди фізичному чи психічному здоров'ю людини) мають бути чітко визначені в законодавстві, угоді або в сфері професійного самоврядування.

19. Державам-членам належить забезпечити правові гарантії конфіденційності процесу медіації. Порушення медіатором обов'язку забезпечення конфіденційності має розглядатись як серйозне дисциплінарне порушення, яке підлягає належному покаранню.

1.6. Кваліфікація медіаторів

20. Вкрай важливо забезпечувати якість медіації щоразу, коли судді передають справу на медіацію чи коли адвокати радять медіацію своїм клієнтам. Якість медіації також потрібна для довіри широкого загалу до цього процесу.

21. Державам-членам і/або сторонам, які організують медіацію, слід запровадити адекватні програми навчання для медіаторів і з огляду на розбіжності в навчальних програмах розробити спільні стандарти щодо навчання.

22. Програми підготовки медіаторів мають, як мінімум, включати наступне:

- принципи та цілі медіації,
- ставлення медіатора до роботи і його професійна етика,
- етапи процесу медіації,
- традиційні методи розв'язання спору і його вирішення шляхом медіації,
- випадки доцільності медіації, структура процесу медіації та його хід,
- правова основа медіації,
- навички і методи спілкування і проведення переговорів,
- навички і методи медіації,
- рольові ігри та практичні вправи в достатній кількості,
- особливості медіації в сімейних справах з огляду на інтереси дитини (спеціальна підготовка в сфері сімейної медіації) та в різних видах цивільних спорів (спеціальна підготовка в сфері медіації в цивільних справах),
- оцінка знань і компетентності особи, яка проходить навчання.

23. За таким навчанням медіаторів має слідувати нагляд, наставництво і постійне підвищення кваліфікації.

24. Державам-членам слід усвідомити важливість встановлення спільних критеріїв для уможливлення акредитації медіаторів і/або утворень, які пропонують послуги медіації та/або навчають медіаторів. У зв'язку зі зростанням переміщень громадян у межах Європи треба вживати заходів задля напрацювання спільних міжнародних критеріїв акредитації — приміром, для отримання єдиного посвідчення європейського медіатора тощо.

25. Оскільки деякі держави відчувають проблеми з якістю професійної підготовки медіаторів, національним навчальним закладам рекомендується встановити зв'язки між собою і/або розробити програми безперервної професійної підготовки для медіаторів і для тих, хто навчає медіаторів (наприклад, єдиний Європейський навчальний центр). Цьому могли б посприяти Рада Європи разом із Європейським Союзом.

1.7. Найкращі інтереси дитини

26. Щодо медіації в сімейних справах держави-члени одностайно визнають важливість дій у найкращих інтересах дитини. Утім, критерії визначення таких інтересів різняться залежно від національних законодавств.

27. Відтак, державам-членам та іншим утворенням, які беруть участь у сімейній медіації, рекомендується спільними зусиллями розробити єдині критерії оцінки найкращих інтересів дитини, включаючи можливість участі дитини в процесі медіації. До таких критеріїв мали б увійти врахування віку дитини та її розумової зрілості, роль батьків і характер спору. Розробці таких критеріїв могли б посприяти Рада Європи разом із Європейським Союзом.

1.8. Кодекс поведінки медіаторів

28. Державам-членам належить вживати заходів для забезпечення однаковості концепцій, сфер застосування і гарантій додержання основних принципів медіації (таких, як конфіденційність та інші) на територіях цих держав шляхом прийняття дотичних нормативних актів і/або розроблення кодексів професійної поведінки медіаторів.

29. З огляду на те, що Європейський кодекс поведінки медіаторів у медіації в цивільних і господарських справах отримує загальне визнання серед причетних до медіації осіб по всій Європі, державам рекомендується сприяти застосуванню цього Кодексу як мінімального стандарту медіації в сімейних і цивільних справах з урахуванням особливого характеру сімейної медіації.

1.9. Порушення кодексу поведінки

30. У разі порушення медіаторами кодексу професійної поведінки державам і причетним до медіації інститутам належить передбачити відповідні процедури розгляду скарг і притягнення до дисциплінарної відповідальності.

1.10. Міжнародна медіація

31. Складається враження, що відповідно до Рекомендації Rec (98) 1 щодо медіації в сімейних справах лише обмежена кількість держав запровадила механізми застосування медіації у справах, які мають міжнародний вимір. Відтак, тим державам, які досягли прогресу в цьому напрямі, рекомендується започаткувати обмін інформацією з державами, які такого поступу не зробили.

32. З огляду на високу вартість міжнародної медіації державам варто заохочувати замість проведення зустрічей віч-на-віч застосування нових технологій на кшталт відео- і телефонного конференційного зв'язку та методів вирішення спорів в режимі он-лайн.

2. ДОСТУПНІСТЬ

2.1. Вартість медіації для користувачів

33. Вартість медіації для її користувачів має бути розумною та співвідносною з питанням, яке розглядається. Задля загальної доступності медіації державам належить надавати безпосередню фінансову підтримку забезпеченню медіаційних послуг.

34. З міркувань рівності перед законом та доступу до правосуддя не є припустимим, щоб деякі категорії населення виключалися з кола одержувачів послуги з фінансових причин. Для участі громадян з обмеженими фінансовими можливостями в процесі медіації державам-членам варто забезпечувати безоплатну правову допомогу в такий же спосіб, як вона надавалася б таким громадянам в разі розгляду спору в судовому порядку.

35. Для того, щоб зробити міжнародну медіацію доступною і з огляду на великі витрати і складнощі в організації міжнародної медіації, державам-членам належить вживати заходів із запровадження, підтримки та заохочення міжнародної медіації.

2.4. Призупинення строку давності

36. Ризик закінчення строку давності не має перешкоджати сторонам застосувати медіацію. Відповіді з держав-членів свідчать, що лише в деяких державах при передачі справ на медіацію обчислення строк давності зупиняється. Щоб усунути таку проблему, державам наполегливо рекомендується запровадити положення про призупинення строку давності.

3. ПОІНФОРМОВАНІСТЬ

37. Навіть за умов наявності медіації та її доступності для усіх не всі громадяни свідомі цієї можливості. Відповіді на анкету показали, що однією з основних перепон розвитку медіації є відсутність поінформованості щодо медіації серед суддів, у правничій спільноті, серед користувачів системи правосуддя та серед широкого загалу. Державам-членам і всім дотичним до медіації варто пам'ятати про те, як не просто подолати покладання суспільства на традиційний судовий процес як основний спосіб розв'язання спорів.

38. Для забезпечення доступності Рекомендацій щодо медіації в сімейних і цивільних справах для високих посадовців, науковців, всіх зацікавлених у медіації сторін та медіаторів необхідно перекласти Рекомендації на мови держав-членів і широко розповсюдити їх у цих державах.

39. Європейській комісії з питань ефективності правосуддя рекомендується створити окрему сторінку про медіацію на її веб-сайті. На ній можна було б розмістити переклади Рекомендацій, пояснювальних меморандумів до них та інших документів Ради Європи стосовно медіації, а також інформацію про оцінки впливу Рекомендацій на практику медіації в сімейних і в цивільних справах у різних державах. На такій спеціальній сторінці також можна розміщувати інформацію про моніторинг і оцінку моделей та пілотних проектів з медіації, списки тих, хто надає послуги з медіації на національному рівні, відсилки на інші корисні сайти тощо.

3.6. Поінформованість широкого загалу

40. Державам, недержавним організаціям та іншим причетним до медіації належить вжити доцільних заходів для підвищення рівня поінформованості широкого загалу щодо переваг процесу медіації.

41. Такі заходи можуть включати:

- статті та інформаційні повідомлення в медійних засобах,
- розповсюдження інформації про медіацію в брошурах, буклетах, через Інтернет, на плакатах,
- запровадження спеціальної телефонної лінії допомоги з питань медіації,
- створення інформаційних та консультаційних центрів,
- проведення спеціальних тематичних програм на кшталт "тижня медіації",
- семінари й конференції,
- присвячені медіації "дні відкритих дверей" в судах та установах, які надають послуги з медіації.

42. Державам-членам і всім дотичним до медіації також варто надавати широкому загалу інформацію про те, як вийти на зв'язок, зокрема через Інтернет, з медіаторами та організаціями, які надають медіаційні послуги.

43. Державам-членам також слід взяти до відома, що медіація при судах на практиці виявляється ефективним засобом підвищення рівня поінформованості суддів, адвокатів і користувачів про можливість медіації.

44. Державам, університетам, іншим науковим закладам та всім причетним до медіації слід підтримувати й заохочувати наукові дослідження в сфері медіації та альтернативного розв'язання спорів.

45. Теми медіації та інших форм розв'язання спорів варто включити до програм навчальних закладів у різних країнах.

3.7. Поінформованість користувачів

46. Представники судової влади, прокурори, адвокати, інші правники та інші органи, задіяні в розв'язанні спорів, мають якомога раніше надавати конкретну інформацію та консультації з питань медіації сторонам у спорах, в розгляді яких вони беруть участь.

47. Для того, щоб зробити медіацію привабливішою для користувачів, держави-члени можуть обмірковувати зменшення, скасування або повернення судових витрат у конкретних випадках, коли до медіації вдаються у спробі врегулювання спору або до звернення до суду, або в перебігу судового провадження.

48. Держави-члени можуть вимагати від тих, хто одержує і хто надає безоплатну правову допомогу, щоб до надання такої допомоги були розглянуті можливості дружнього врегулювання спору, включаючи медіацію.

49. На сторони, які ухилятимуться від належного розгляду можливості застосування методів альтернативного розв'язання спору, можна накладати покарання. Наприклад, держави-члени можуть обмірковувати доцільність запровадження норми, згідно з якою сторони у справах, які зазвичай мають право на відшкодування їхніх витрат на розв'язання сімейного або цивільного спору в судовому порядку, не отримуватимуть такого відшкодування в повному обсязі, якщо вони відмовилися від медіації або не змогли представити доказів того, що вони справді серйозно розглядали можливість дружнього врегулювання спору.

3.8. Поінформованість суддів

50. Судді відіграють ключову роль у формуванні культури дружнього врегулювання спорів. Відтак, вкрай важливо, щоб вони сповна знали й розуміли процес і переваги медіації. Цього можна досягти шляхом проведення спеціальних інформаційних заходів і в рамках програм базової професійної підготовки й підвищення кваліфікації, які включатимуть конкретні елементи медіації, корисні для повсякденної роботи судів у конкретних країнах.

51. Важливо зміцнювати як інституційні, так і особисті зв'язки між медіаторами і суддями. Це, зокрема, можливе шляхом проведення конференцій та семінарів.

3.9. Поінформованість адвокатів

52. Тему медіації треба включити до програм професійної освіти й підвищення кваліфікації адвокатів.

53. Адвокатським колегіям і професійним об'єднанням адвокатів варто укласти списки програм медіації та тих, хто надає відповідні послуги, і розповсюдити їх серед адвокатів.

54. Державам-членам і адвокатським колегіям належить вжити заходів задля розробки такої структури розцінок за послуги, яка б не відвертала адвокатів від рекомендування клієнтам піти шляхом медіації для вирішення спору.

3.10. Поінформованість недержавних організацій та інших зацікавлених утворень

55. Державам-членам і всім, хто є дотичними до медіації, слід вживати заходів із підвищення рівня поінформованості про медіацію серед недержавних організацій та інших зацікавлених у медіації утворень.